

Posudek na diplomovou práci

Vývoj předeterminovanosti ve Freudových teoriích

Vypracoval: Tomáš Zítka

Řada teoretiků – často dokonce teoretiků jiné než psychoanalytické provenience – již po několik desetiletí pokládá freudovský pojem předeterminovanosti za jeden z nejzásadnějších klíčů pro pochopení Freudova učení jako takového. Dokonce by se dalo říci, že tento pojem začal být do jisté míry „módní“ v těch kruzích, kde se – ovšem právem – zdůrazňuje ne-kausalistický a ne-deterministický charakter Freudova modelu lidské psychiky. Práce T. Zítka přináší v tomto ohledu něco velmi podstatného: podniká soustředěné *close reading* Freudových textů, které mu umožňují sledovat genealogii tohoto pojmu, a to rovněž – a možná především – napříč mnohokrát zdůrazňovaným zlomem ve Freudově učení, jímž je přechod od „teorie svedení“ k teorii fantazie a psychické reality. Autor tak přesvědčivě ukazuje, že termín předeterminovanosti prochází skutečně celým Freudovým dílem (naposledy je zmiňován, jak se podotýká v předmluvě, v pozdním spise *Možšíš a monoteismus*), třebaže těžištěm interpretace se stávají především rané texty z konce devatenáctého století, *Výklad snů* (kde se předeterminovanost traktuje jako jeden ze základních aspektů práce zhuštění) a krátce též kasuistika Muže s vlky (s. 42-43).

Meritum celé práce je v tom, že se skutečně jedná právě o interpretaci, nikoli o pouhý soupis výskytů dotyčného pojmu. Autor ukazuje, jak se pojetí předeterminovanosti postupně vynořuje z Freudova ne dosud zcela ujasněného raného postoje, rozkročeného mezi teorií dědičnosti a onou předeterminovaností, která se naplno dostane ke slovu později ve *Výkladu snů*. Za konec tohoto „raného“ pojetí předeterminovanosti jsou pokládány *Studie o hysterii*, kde je dotyčný fenomén demonstrován především na kasuistice Anny O. Řečeno spolu s autorem: „Za rokem 1895 bychom mohli udělat pomyslnou dělicí čáru, rozdělující to, co bychom v kontextu této práce nazvali jako Freudovo rané období. Předeterminovanost zde tvoří jakýsi uzavřený systém jednotlivin, jež jsou analyticky vyčerpateľné a počítateľné“ (22). To je ovšem důležitá teze, neboť jakkoli jsou základní charakteristiky předeterminovanosti jakožto „pavučiny“ (12) bezesporu přítomny už v těchto raných spisech, po *Studiích o hysterii* Freudův vývoj směřuje k pojetí předeterminovanosti jakožto otevřené struktury – v práci se hovoří o „nekonečnosti předeterminovanosti“ (40): „Příčinou výsledku tak nejsou jednotliviny, nýbrž jejich jasně nestanovitelný a nejednoznačný součet“ (42). Takto jsou z předeterminovanosti postupně vymýceny zbytky kauzalizmu a potom se již logicky nabízí srovnání s deleuzovsko-guattariovským rizomem (44), o kterém by autoři *Anti-Oidipa* slyšeli jistě neradi...

Jinými slovy, autorovi se podařilo – především díky reflexi pojmu „jednotliviny“, jenž představuje jakousi páteř celého autorova uvažování – vystopovat podstatný posun, jehož pojem předeterminovanosti ve freudovské teorii doznává, totiž posun od „hierarchizované“ předeterminovanosti k předeterminovanosti „decentralizované“, „v níž není žádné jádro ani střed“ (47). To je, domnívám se, hlavní přínos autorovy práce, a je to přínos nezanedbatelný a originální, protože takto jasně a přesvědčivě, alespoň pokud je mi známo, na dotyčný posun dosud upozorněno nebylo. Podotknu jen, že mimořádně zajímavou „mezistanici“ mezi raným a pozdním pojetím představuje autorova důkladná analýza textu o zapomnětlivosti a o krycích vzpomínkách. Jedná se zde především o zapomenuté jméno Signorelli, kterážto drobná kasuistika, jak známo, přešla do *Psychopatologie všedního života*: „Slovo je tak jistou manifestací nevědomého obsahu (...). Tato manifestace však už netvoří samostatný celek, podobný dříve popsanému symptomu, ale je to rozložitelná jednotka s partikulárními částmi, které se samy stávají manifestacemi“ (27). A podobně je

tomu s autorem analyzovanou „akademickou vzpomínkou“, která opět svědčí o jisté změně ve Freudově chápání jednotlivin...

Z výše uvedeného je snad patrné, co pokládám za hlavní přínos předložené práce. Autor bere Freuda vážně, tj. neomezuje se na přejímání již „hotových“ názorů a formulací, toho, „co se o něm říká“, ale provozuje důkladnou a pozornou četbu Freudových textů, které – jak se podle mě jasně ukazuje – si zasluhují stejnou hermeneutickou pozornost jako texty velkých myslitelů typu řekněme Platóna. Na interpretaci textů o krycí vzpomínce a zapomnětlivosti je to myslím vidět nejlépe.

Jde o vyzrálý, podnětný, originální – a v neposlední řadě také čtivě a srozumitelně napsaný – interpretační výkon, o němž se domnívám, že s nutnými úpravami (které by se asi týkaly zejména „pozdního“ pojetí, které je přece jen pojednáno trochu moc stručně) by si zasloužil publikaci v podobě článku.

Práci pochopitelně navrhuji hodnotit jako **výbornou**.

Praha, 20. 8. 2023 Josef Fulka